

*Dr. Polonca Šek Mertük, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta,
polonca.sek@uni-mb.si*

Vejica premalo ali preveč pri študentih razrednega pouka

Izvirni znanstveni članek

UDK 811.163.6'35

POVZETEK

Prispevek je rezultat analize 89 pisnih učnih priprav na nastope pri slovenščini, ki so jih v študijskem letu 2009/10 pripravili študenti 4. letnika razrednega pouka v okviru predmeta Didaktika slovenskega jezika. Prikazano je neuresničevanje pravopisne rabe vejic. Ugotavljam, da je pravopisno neustrezno postavljanje vejic pri študentih razrednega pouka zelo pogosto. Neupoštevanje pravopisnih pravil glede zapisa vejic se kaže v dveh smereh – kot izpust vejice ali kot dodajanje le-te. Oboje je s pravopisnega vidika napačno. Izpuščanje vejice je opazno: 1. med skladenjsko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi, in sicer med nestavčnimi enakovrednimi deli (*/49/ »/.../ V vaših delovnih zvezkih pa je še en želod, ki je prevlečen, tudi po tem pojdite s prstkom, in sicer od travice k soncu in nazaj k travici.«*) in med stavčnimi enakovrednimi deli (*/79/ Učenci poslušajo navodila, nato pa se glede na podana navodila ustrezno gibljejo.*); 2. med nadrednim in odvisnim stavkom (*/29/ Na glas preberejo, kaj so podčrtali, ter sodelujejo pri analizi.*); 3. med polstavkom in drugim delom povedi (*/63/ Počasnejšim učencem razdelim besede, zapisane na kartončkih, s katerimi si lahko pomagajo pri tvorjenju prve povedi.*) ter 4. med pastavkom in drugim delom povedi (*/17/ »Učenci, kateri letni čas pa je sedaj?«*). Dodajanje vejice pa se pojavlja 1. med deli priredja (*/67/ »Sedaj pa naj eden iz skupine pride pred tablo, ter prebere, kakšno poved ste tvorili.«*); 2. za posameznim stavčnim členom (*/15/ Eno jabolko na dan, prežene bolezen v stran.*); 3. pred posameznim stavčnim členom (*/14/ Gabrijela (čarovnica) učencem pove, da je po nerodnosti izbrisala vzorce, v njeni čarovniški knjigi.*); 4. pred končnimi tremi pikami (*/37/ Ostale besede so npr. še: rog, plug, sneg, zlog, pobeg, smog, poteg, polog, ...*); 5. med deli večbesednega veznika (*/18/ S tem, ko sproti ponavljamo in obnavljamo besedilo, sproti ustno odgovarjamo na vprašanja, ki so v 4. nalogi.*) in 6. za pozdravi (*/77/ Lepo te pozdravlja, Tina.*).

Ključne besede: pravopis, ločila, vejica, učne priprave, študenti razrednega pouka

Comma – too few or too many – with students of Primary Education

ABSTRACT

The paper brings the results from the analysis of 89 written lesson plans for the subject Slovenian language, prepared by 4th-year primary education students in the academic year 2009/10 obligatory for the subject Didactics of the Slovenian language. It presents the disregard of orthographic usage of comma. I establish that these kinds of mistakes are being noticed by students very frequently. The disregard of orthographic rules taking into account is reflected in two groups of comma usage – (1) comma is omitted, (2) comma is added. In terms of orthography both are wrong. The omission of comma appears: 1. between syntactic equal parts of simple or complex sentence, i. e. between no-sentential equal parts (✓49/ »/.../ V vaših delovnih zvezkih pa je še en želod, ki je prevlečen, tudi po tem pojdite s prstkom, in sicer od travice k soncu in nazaj k travici.«) and between sentence equal parts (✓79/ Učenci poslušajo navodila, nato pa se glede na podana navodila ustrezno gibljejo.); 2. between main and subordinate clause (✓29/ Na glas preberejo, kaj so podčrtali, ter sodelujejo pri analizi.); 3. between semi-clause and second part of the sentence (✓63/ Počasnejšim učencem razdelim besede, zapisane na kartončkih, s katerimi si lahko pomagajo pri tvorjenju prve povedi.) and 4. between interjection or vocative verbless sentences and second part of the sentence (✓17/ »Učenci, kateri letni čas pa je sedaj?«). The addition of comma appears: 1. between parts of a coordination (✓67/ »Sedaj pa naj eden iz skupine pride pred tablo, ter prebere, kakšno poved ste tvorili.«.); 2. after individual parts of a sentence (✓15/ Eno jabolko na dan, prežene bolezen v stran.); 3. in front of individual parts of a sentence (✓14/ Gabrijela (čarovnica) učencem pove, da je po nerodnosti izbrisala vzorce, v njeni čarovniški knjigi.); 4. in front of final ellipsis (✓37/ Ostale besede so npr. še: rog, plug, sneg, zlog, pobeg, smog, poteg, polog, ...); 5. between parts of multiword conjunction (✓18/ S tem, ko sproti ponavljamo in obnavljamo besedilo, sproti ustno odgovarjamo na vprašanja, ki so v 4. nalogi.) and 6. after greetings (✓77/ Lepo te pozdravlja, Tina.).

Key words: orthography, punctuation, comma, lesson plans, Students of Primary Education

Uvod

Že v prvi slovnici slovenskega jezika, v Bohoričevih Zimskih uricah (1584), imamo Slovenci prvi urejeni nauk o pisavi. Kasneje so bila pravopisna pravila pogosto

del raznih knjig in skoraj v vseh najpomembnejših slovnica slovenskega jezika. Prvi samostojni pravopis je izdal Fran Ramovš (Slovenski pravopis, 1899), sledili so mu pravopis Antona Breznika (Slovenski pravopis, 1920), pravopis Antona Breznika in Frana Ramovša (Slovenski pravopis, 1935), pravopisa, izdana v okviru SAZU (Slovenski pravopis, 1950 in Slovenski pravopis, 1962), Načrt pravil za novi slovenski pravopis (1981), Slovenski pravopis 1, Pravila (1990) ter zadnji, trenutno veljavni Slovenski pravopis (2001, v nadaljevanju SP).

Pravopis obravnava zapisovanje glasov, rabo velikih in malih črk, pisanje prevzetih besed, rabo ločil, pisanje skupaj ali narazen in deljenje (SP, § 25).

Eno od ločil je vejica (,), ki jo v skladenjski rabi¹ pišemo (SP, § 289):

1. med enakovrednimi deli proste ali zložene povedi;
2. med nadrednim in odvisnim stavkom;
3. med polstavkom in preostalim besedilom povedi;
4. med izpostavljenim stavčnim členom ali dostavkom in preostalim besedilom povedi;
5. med izrazi in stavki, ki niso stavčni členi ali deli priredja oz. podredja.

Kje po pravopisnih pravilih pišemo vejico?

Vejico pišemo med skladenjsko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi, ki jih je več vrst:

- a) Nestavčni enakovredni deli (SP, § 291–297):
- vezalni (Večja slovenska mesta so Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj, Nova Gorica, Koper.),
 - stopnjevalni (Bil je talentiran, celo genialen učenec.),
 - ločni (Bi kavo, čaj?),
 - protivni (Fant je malo počasen, pa zanesljiv.),

¹ Po Enciklopediji slovenskega jezika (1992) skladenjska raba ločil zaznamuje ločila za zaznavanje skladenjskih kategorij. V prispevku me neskladenjska raba vejice ni zanimala. Po Slovenskem pravopisu (2001, § 349–352) vejico neskladenjsko rabimo 1. pri pisanju imen in večbesednih poimenovanj, ko jih iz tehničnih, bibliografskih in podobnih razlogov pišemo za priimkom, npr. v seznamih ali stvarnih kazalnih (npr. Molan, Ivan); 2. kot znamenje za mejo med celim številom in decimalkami (npr. 1,50); 3. včasih namesto presledka za označevanje milijonic (npr. 52,500.000).

- vzročni (Neizkušena, kajti mlada, je odšla v svet.),
- posledični (Slab, zato pa poceni izdelek so nam ponujali.),
- pojasnjevalni (Prišel je pozno, šele ob treh.).

b) Pristavčni deli (SP, § 301–303) – vejico pišemo na obeh straneh (Pri Prešernu, največjem slovenskem pesniku, so se učili vsi kasnejši pesniški rodovi.) ali samo na začetku, če je pristavek na koncu povedi (Oglasil se je Stane Suhadolc, po domače Kovačev.). Če je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze, ga od nje ločimo z vejico, kadar domnevamo, da zveza naslovniku tega imena ne napoveduje samoumevno (Največji slovenski pesnik, France Prešeren, se je rodil v Vrbi.).

c) Stavčni enakovredni deli (SP, § 305–311):

- vezalni (Pod nebom ptice letajo, ribe v vodi plavajo, v hostah zamira glas sekire, s polja sejalec gre domov.),
- stopnjevalni (Ni se niti zahvalil, kaj šele da bi plačal.),
- ločni (Zdaj je jokal, zdaj se je smejal.),
- protivni (Vse ima, vendar ni zadovoljen.),
- vzročni (Odhiteli so pospravljat seno, kajti pripravljalo se je k nevihti.),
- posledični (Prosili so me, pa sem jim ustregel.),
- pojasnjevalni (Iz samostana je zvon zavabil, to molijo nune.).

d) Nestavčno-stavčni enakovredni deli (SP, § 315) (Pozimi, vendar tudi kadar je mraz, kurimo.)

Vejico pišemo med nadrednim in odvisnim stavkom, in sicer ne glede na to, ali je nadredni stavek pred odvisnim, za njim ali pa ga obdaja (SP, § 325). Odvisnih stavkov, ki jih z vejico ločimo od nadrednega stavka, je več vrst:²

- osebkov (Kdor za smolo prime, se osmoli.),
- povedkov (Največja sreča za človeka je, če je zdrav.),
- predmetni (Dejal sem jim, da ga ni doma.),

² V Slovenskem pravopisu je raba vejice med nadrednim in odvisnim stavkom predstavljena le z zgledi, brez poimenovanja posamezne vrste odvisnika, zato najpomembnejše vrste odvisnih stavkov predstavljam po razporeditvi v Toporišičevi Slovenski slovnici (2000, str. 638–646).

- krajevni (Koder hodi, mu je s trnjem pot posuta.),
- časovni (Prej, ko še ni bilo ceste, smo hodili čez vrtove.),
- načinovni (Odšel je, ne da bi pozdravil.),
- primerjalni (Ko sem se vrnil domov, sem spoznal, da je vse kaj drugega, če človek stoji doma, kot če misli na dom.),
- vzročni (Ker je deževalo, so ostali doma.),
- namerni (Daj mu nageljček, da bo tudi on vedel, da je prvi maj.),
- pogojni (Če hočeš uspeti, moraš veliko delati.),
- dopustni (Čeprav so bila okna zmeraj odprta, se iz sobe ni dal pregnati neki čuden duh.),
- prilastkov (Strah, ali se mi stvar posreči, mi je jemal spanec.).

Vejico pišemo med polstavkom in drugim delom povedi (SP, § 333, 337), kadar je jedro polstavka:

- deležje (Želeč jim lahko noč, so se poslovili.),
- deležnik (Slovenec mile ne ljubi matere, vanj upajoče.),
- pridevnik (Iz moje mladosti, vse polne ponižanja, se svetijo tiho tvoje oči.),
- samostalnik (Fant pa se je, velik navihanec, pri tem samo muzal.),
- nedoločnik (Njegova želja je, postati zdravnik.).

Vejico pišemo med izpostavkom ali dostavkom in preostalim delom povedi (SP, § 339–340):

- izpostavek (Ali se ga bojiš, te reve!),
- dostavek (Stanuje v eni ljubljanskih občin, bežigrasjski.).

Vejico pišemo med pastavkom in preostalim delom povedi (SP, § 342, 343, 346) – pastavki so:

- zvalniki in ogovori (Gospa, kar po domače.),
- medmeti (Bum bum bum, je zagrmelo po vratih.),
- členki (Da, vse je čisto.).

Kje po pravopisnih pravilih vejice ne pišemo?

Vejice ne pišemo med skladenjsko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi:

a) Med nestavčnimi enakovrednimi deli:

- kadar levi pridevnik določa celo preostalo besedno zvezo, začenjajočo se s pridevnikom (dolgi kodrasti lasje) (SP, § 298);
- če enakovredne naštevane enote, ki niso povedi, navajamo v stolpcih, vsako v posebni vrsti (Obvestijo se: predsednik / podpredsednik / člani / računovodstvo / arhiv) (SP, §, 300);
- pred nekaterimi prirednimi vezalnimi vezniki *in, pa, ter* (Oče in mati sta mu že davno umrla.), pred ločnimi vezniki *ali, oziroma, bodi(si)* (Stopi ven ali noter.), pred drugim delom stopnjevalnih dvodelnih vezniških zvez *ne – ne, niti – niti, tako – kakor* (Nisem ne tat ne ubijalec.) (SP, § 316–319);
- kadar posamezne izraze ponavljamo, ne da bi jih v govoru ločili s premori (Beli so beli češnje cvetovi.) (SP, § 322);
- med prirednimi stalnimi besednimi zvezami z izpuščenim veznikom *in, ali* (dva tri (dni)) (SP, § 323);
- neobvezno med prirednimi istovrstnimi naštevanimi prvinami, kjer bi vejice samo motile (a b c č ...) (SP, § 324).

b) Med pristavčnimi deli, ko je pristavek na koncu povedi (druge vejice ne pišemo) (Oglasil se je Stane Suhadolc, po domače Kovačev.) (SP, § 302).

c) Med stavčnimi enakovrednimi deli:

- pred nekaterimi prirednimi vezalnimi vezniki *in, pa, ter* (Sem dolgo upal in se bal.) (SP, § 316–317),
- v stopnjevalnem priredju (Društvo se je ohranilo do današnjega dne pa tudi njegova pravila še veljajo.) (SP, § 316, 318),
- pred ločnimi vezniki *ali, oziroma, bodi(si)* (Ali delaj doma ali pojdi v svet.) (SP, § 316, 319).

Vejice ne pišemo med nadrednim in odvisnim stavkom:

- kadar prideta skupaj dve podredni vezniški besedi, vejice pred drugo podredno vezniško besedo ne pišemo (Le piši materi, da če ne bo denarja, ne boš več stanoval pri nas.) (SP, § 327);

- kadar prideta skupaj priredni in podredni veznik pred vmesnim odvisnikom, vejice pred drugim (tj. podrednim) veznikom ne pišemo (Pridem sam, in če bo le mogoče, pripeljem še koga.) (SP, § 328);
- med deli večbesednega veznika *namesto da, tako da, toliko da, potem ko, vtem ko, brž ko* (Namesto da bi se učil, je lenaril.) (SP, § 329);
- pred primerjalnimi *kakor, kot* in stopnjevalnim *tako – kakor*, če veznik ne uvaja odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko (Bolje je delati kot govoriti.) (SP, § 330).

Vejice ne pišemo med polstavkom in drugim delom povedi:

- kadar je deležje golo, brez dopolnila, če ga ne razumemo kot polstavek (Boječ se se je deklica približala skupini na trati.) (SP, § 334);
- kadar so deležja prislovi (Molče je odšel.) (SP, § 335);
- kadar so deležniški in pridevniški polstavki navadni, tj. levi prilastki (Po sreči hrepeneče srce je nemirno.) (SP, § 336);
- kadar se nedoločniški polstavek rabi kot povedkovo določilo ali povedkov prilastek (Treba je pridno delati.) (SP, § 337).

Vejice ne pišemo med pastavkom in preostalim delom povedi:

- kadar medmeti niso rabljeni samostojno, tj. kot stavki, ampak kot stavčni členi (Miška pa smuk v luknjo.) (SP, § 344);
- med medmetom in zvalnikom, kadar v govoru medmet ni ločen od zvalnika s premorom (O mati, domovina!) (SP, § 345).

Toporišič (1997) vejico z vidika jezikovnega uporabnika glede na manjšo ali večjo ubesedovalno zmožnost in usposobljenost uvršča med ločila nižje pismenosti (po leg pike, klicaja in vprašaja). Dobrovoljčeva (2004) pa meni, da je vsaj pri vejici ali klicaju o stopnji pismenosti težko presojati izven konkretnega besedilnega položaja.

V prispevku prikazujem pravopisno neustrezno rabo vejice v učnih pripravah študentov razrednega pouka. Konkretni besedilni položaj – analizirano gradivo – predstavlja 89 pisnih učnih priprav na nastope pri slovenščini, ki so jih zapisali študenti 4. letnika razrednega pouka v študijskem letu 2009/10. Vse učne priprave sem natančno pregledala, izpisala vse primere pravopisno neustrezne rabe vejice ter jih združila v vsebinsko sorodne skupine. Tako združene po skupinah in podskupinah tudi predstavljam v prispevku. Prvo skupino zgledov, v kateri je vejica pravopisno neustrezno izpuščena, razvrščam glede na razporeditev skladenjske

rabe vejice v Slovenskem pravopisu (§ 288–348). Drugo skupino zgledov, v kateri je vejica pravopisno neustrezno dodana, pa predstavljam po vsebinsko sorodnih podskupinah. V predstavitvah posameznih podskupin dodajam iz analiziranega gradiva ponazoritvene zglede pravopisno neustrezne rabe vejice. V podskupinah z več kot petimi primeri se omejujem na zapis petih. Na začetku vsakega zgleда dodajam številko učne priprave (lastna označitev). Zglede navajam v izvirni obliki. To pomeni, da pravopisnih, slovničnih, stilnih ali drugih napak, ki ne zadevajo konkretnega primera, nisem ne popravljala ne označevala. V posameznem zgledu so označene le manjkajoče (⏟) ali neustrezno postavljene vejice (,), tiste z razlago v obravnavani podskupini krepko, druge navadno.

Pravopisno neustrezen izpust vejice³

Med skladijsko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi

V obravnavanih učnih pripravah študentov 4. letnika se neupoštevanje pravopisne rabe vejice v okviru skladijsko enakovrednih delov proste ali zložene povedi pojavlja med nestavčnimi enakovrednimi deli in med stavčnimi enakovrednimi deli.

Med nestavčnimi enakovrednimi deli

Vejica v spodnjih zgledih manjka med **nestavčnimi vezalnimi enakovrednimi deli** (SP, § 292).

(49) T: » Vsak bo dobil svoj list s temi sličicami in barvico. Vlekli boste črte, tako kot smo jih prej skupaj, nekateri po zraku⏟ nekateri po tabli. Dobro poslušajte navodila, kajti povedala jih bom samo enkrat. « - (26, 27) »Lepo⏟ udobno se namestite na svojih mestih in pozorno prisluhnite besedilu. /.../«

V navedenih **nestavčnih pojasnjevalnih enakovrednih delih** vejica manjka pred pojasnjevalnim veznikom "in sicer" (SP, § 297).

(34) »/.../ Nato besede na kartončkih razvrstite na dva kupčka⏟ in sicer tako, da bodo na enem kupčku besede s pravilnim zapisom, na drugem pa besede z nepravilnim zapisom.« - (40) UČNI CILJ: - glas U zapisujejo z ustrezno veliko in malo tiskano črko⏟ in sicer v določeni smeri, obliki in velikosti; // - pravilno izgovarjajo glas U. - (49) » Poiščite izbočeno črto in vlecite s prstkom od leve proti desni, od sonca proti travici in nazaj k soncu. V vaših delovnih zvezkih pa je še en želod, ki je prevlečen, tudi po tem pojdite s prstkom⏟ in sicer od travice k soncu in nazaj k travici.« - (56) Skupaj rešimo drugo nalogo v delovnem zvezku⏟ in sicer tako, da se pogovorimo⏟ kaj vidimo na sličicah. - (35) »/.../ Nato besede na kartončkih razvrstite na dva kupčka⏟ in sicer tako, da bodo na enem kupčku besede s pravilnim zapisom, na drugem pa besede z nepravilnim zapisom.«

³

Toporišič (2007) vejice, ki jih pisec ni zapisal, čeprav bi jih moral, imenuje nevejice.

Tudi **nestavčni sklepalni enakovredni del** moramo od preostalega dela povedi ločiti z vejico. V prvem zgledu je sklepalni nestavčni del znotraj preostalega dela povedi, zato mora biti na obeh straneh ločen z vejico (SP, § 296).

(61) »/.../ Vsaka ima svojo lutko_ na kateri je prevozno sredstvo. Na avtobus bodo lahko vstopili učenci, kateri imajo zelene in rumene kartončke z imeni, drugi, torej učenci z rdečimi in modrimi kartončki_ pa se boste priključili vlakovodji. /.../«

Kadar **naštevane enote**, ki niso povedi (so nestavčni enakovredni deli), navajamo v stolpcih, vsako enoto v posebni vrsti, vejice med posameznimi enotami lahko opuščamo (v tem primeru opustimo tudi končno ločilo) ali pišemo (v tem primeru pišemo tudi končno ločilo) (SP, § 300, 450). V analiziranem gradivu so opazne pravopisne nedoslednosti, ko je na koncu naštevanih enot pika, vejic za posameznimi naštevanimi enotami pa ni. Lahko jih sicer tudi opustimo, vendar bi v takem primeru morali opustiti tudi končno ločilo. V tretjem zgledu vejica manjka le enkrat.

(6) Spodbudiva jih, da vsak predmet:

- poimenujejo_
- povedo, kje in kdaj te predmete uporabljamo_
- ali so jih že sami uporabljali, izdelali_
- pomen oz. namen predmetov.

(42, 43) Z učenci iščemo čim več besed :

- ki se začnejo z glasom P_
- ki imajo glas P_ na sredini
- ki se končajo z glasom P.

(72) Etapni učni cilji:

- pravilno izgovarjajo glas p,
- znajo naštetiti in razvrstiti besede,
- pišejo črko p po zraku, po stegnih_
- pišejo veliko in malo tiskano črko p na A3 papir z voščenkami,
- /.../,
- pišejo besede in povedi.

Med stavčnimi enakovrednimi deli

Primere izpusta vejice med stavčnimi enakovrednimi deli najprej predstavljajo zgledi z **vezalnim priredjem**. Med priredjem, ki ga ne povezujejo vezalni vezniki *in*, *pa*, *ter*, pišemo vejico (SP, § 305, 316).

(61) »/.../ Ko pridem do vas, te poteptam po rami_ poveš svoje ime in glas, na katerega se začne tvoje ime_ in vstopi na vlak oz. na avtobus. /.../« – (79) Učenci poslušajo navodila_ nato pa se glede na podana navodila ustrezno gibljejo. – (82) Poimenujejo sličice, glaskujejo_ oblikujejo besede s pomočjo stavnice in jih zapišejo. – (47) Če učenci ne povedo nobene besede, jim pomagam z podvprašanji: Na kaj pomislite ob nakupovalnem listku?, Zakaj imamo nakupovalni listek?_ Kaj nanj napišemo?, Kje ga imamo?... – (22) Poteze najprej rišemo po zraku_ nato z voščeno barvico na risalni list.

Pred **pojasnjevalnim priredjem**, ki ga uvaja veznik *in sicer*, pišemo vejico (Slovenska slovnica, 2000, str. 441).

(14) Učencem podava naslednjo nalogo_ in sicer morajo poiskati pare sličic, ki se začnejo na enak glas, imajo enak začetni glas. – (36) Za domačo nalogo bodo učenci naredili 5. nalogo_ in sicer bodo napisali razglednico prijatelju.

Med nadrednim in odvisnim stavkom

V analiziranih pisnih pripravah študentov se izpust vejice v zvezah z **osebkovim odvisnikom** in nadrednim stavkom pojavi le dvakrat. V obeh primerih je osebkov odvisnik pred glavnim stavkom, od katerega mora biti ločen z vejico.

(4) »/.../ Kdor bo želel_ bo poved povedal na glas, skupaj pa bomo ugotovili, iz koliko besed je poved sestavljena. /.../« – (10) Kdor jo je videl_ naj sporoči na najbližjo policijsko postajo ali na tel. 04 52 31 17.

V analiziranem gradivu je vejica med nadrednim in odvisnim stavkom najpogosteje izpuščena med **predmetnim odvisnikom** in nadrednim stavkom. V tej podskupini zgledov je predmetni odvisnik najpogosteje zapisan za nadrednim stavkom, a pred njim pravopisno neustrezno ni vejice.⁴ Da študenti vejico izpuščajo tudi v najpreprostejših (dvostavčnih) povedih, je neopravičljivo.

(1) Povedo_ kaj je na sličici. – (4) Pazi_ kam jo boš umestil. – (37) Opazujejo_ kako se zapiše črko G. – (46) »Pa poglejmo_ ali so vaše ugotovitve pravilne.« – (59) Poimenujte_ kaj vidite na sliki.

Žal je najpreprostejših stavčnih konstrukcij z izpuščeno vejico pred predmetnim odvisnikom, ki stoji za nadrednim stavkom, dosti več kot zapletenejših. Nekaj zgledov za tro- in štiristavčne povedi s predmetnim odvisnikom, pred katerim so izpuščene vejice.

(33) Na tablo dava navodila, sličice, ki prikazujejo_ kdaj morajo vstati ali počepniti. – (11) Učenci rišejo v svoje zvezke_ kaj bi čarali in kaj bi spremenili. – (16) Podčrtane besede smiselno razvrsti v tabelo glede na to_ ali se črka e ne izgubi ali se črka e ne izgubi. – (61) Ko ste to opravili, vam dovolim_ da vstopite. – (48) Učence vprašam_ od kod sem prišla in kaj mislijo, da imam v vrečkah.

⁴ Kalin Golobova (2001) takšno vejico imenuje desnosmerna (poimenovanje je prevzela od T. Korošca) – stoji pred podrednim veznikom, kaže torej na desno stran; »na desni strani je nekaj /.../, kar moramo zaznamovati z vejico« (str. 25).

Pri pet- in večstavčnih (tudi sedemstavčnih) povedih bi morda morala biti nekoliko prizanesljivejša, toda dejstvo je, da število stavkov v povedi ne sme biti razlog za več pravopisnih nedoslednosti. Kdor namreč obvlada dvostavčne zglede, obvlada tudi večstavčne. Zato velja nasvet: če ne obvladaš niti dvostavčnih konstrukcij, se zapletenejšim (da sedemstavčnih sploh ne omenjam) raje izogibaj (ali še bolje: se nauči pravopisna pravila o postavljanju vejic).

(11) Nato učencem poveva_ da imava v rokah začarane kuverte_ v katerih so sličice. Na enem kupu so kuverte_ v katerih so sličice_ o katerih bodo morali pripovedovati tako_ da bodo svojim sošolcem poskušali opisati_ kaj je na tej sličici. – (59) Ko pridem do vas, vas poteptam po rami, mi poveste_ kako vam je ime in glas_ na katerega se začne vaše ime. – (11) Učence postaviva v vlogo čarovnika in jim poveva_ da v svoje zvezke narišejo_ kaj bi začarali_ če bi bili čarovniki in če bi imeli to moč_ da bi lahko čarali. – (61) »/.../ Pogledal bo, kaj je izvlekel_ in z glasom posnemal, kar prikazuje slika, ostali pa bomo morali ugotoviti_ kaj ste posnemali, zato dobro prisluhnite. /.../« – (48) Omenim, da se bliža zima in da bomo morali jesti zdrave stvari, da ne zbolimo, zato jih prosim, da napišejo_ katere zdrave stvari bi oni kupili v trgovini.

Primerov, ko je vejica izpuščena za koncem predmetnega odvisnika,⁵ je manj kot tistih z izpuščeno vejico pred začetkom predmetnega odvisnika. Predmetni odvisnik je v tej skupini zgledov vedno za nadrednim stavkom (v nobenem primeru pred), natančneje med prirednima stavkoma, zato so povedi v teh zgledih najmanj trostavčne.

(29) Na glas preberejo, kaj so podčrtali_ ter sodelujejo pri analizi. – (47) Učence povprašam, ali jim je bila katera beseda neznan_ in nato to besedo razložimo. – (54) Povem, da poznam igrico radovedni vprašaj_ in razložim pravila igre. – (54) Opazujejo, kako zapišem znak na tablo_ in poslušajo razlago. – (59) Najprej pogledjmo, kaj sploh imamo na slikah_ ter poskusimo določiti začetni glas besede.

Primerov z več kot trostavčnimi povedmi, v katerih za predmetnim odvisnikom manjka vejica, je manj.

(47) Učencem povem, da ko pa gremo nakupovat, vzamemo s sabo nakupovalni listek_ in malce omenim besede, ki smo jih v začetku ure zapisali na tablo. – (59) Vsak izmed vas si bo izbral eno sliko, poimenoval, kaj je na njej_ in določil začetni glas. – (59) »/.../ Pogledal bo, kaj je izvlekel_ in z glasom posnemal, kar prikazuje slika. /.../« – (74) Podčrtam podatek s črno in povem, da je to naslovnik in prejemnik voščila_ ter vprašam: »Kje živi prejemnik?« – (74) Zopet povem, da je eden od načinov pisanja voščila tudi pisanje na razglednico_ in jih pozovem, da razmislijo, kaj bi zaželeli svojemu sošolcu.

⁵ Kalin Golobova (2001) jo imenuje levosmerna. »Ta kaže nazaj, na levo, zaključuje namreč skladenjsko enoto /.../« (str. 25).

Da študenti pri pisanju vejic pogosto niso dovolj pozorni (ali pa vejic ne postavljajo zavestno), kaže zgled, v katerem je vejica za prvim predmetnim odvisnikom zapisana, za drugim pa (napačno) izpuščena.

(68) Nato učence vprašamo, kaj vse so slišali, če vedo, kdo bi lahko tak zvok povzročal, in poimenujemo vrsto zvoka.

Precej pogosto pa se zgodi, da študenti predmetnega odvisnika od preostalega dela povedi z vejico ne ločijo niti pred začetkom niti za koncem le-tega (povedne konstrukcije so najmanj trostavčne). Tako v takih primerih manjkata kar po dve vejici, ena, ki označuje začetek predmetnega odvisnika, in druga, ki označuje njegov konec.

(22) Učencem povem, kakšen vzorec je imela žoga, in v to žogo narišejo čim več različnih krogov. – (56) Ugotavljajo, kaj je na sličicah, in rešujejo nalogo. – (59) Najprej poglejmo, kaj je na slikah narisano, in določimo začetni glas. – (59) Vsak zase naj najprej poimenuje, kaj vidi na slikah, in določi začetne glasove. – (61) Poimenujte, kaj vidite na sliki, in določite začetna glasova besed.

Nekaj zgledov štiri- in več kot štiristavnih povedi.

(61) Nato bo odkril še eno sliko, poimenoval, kaj je na njej, in določil prvi glas. – (17) Učencem rečeva, naj si pogledajo sličice punčk v drugi vrsti, in jih še enkrat povprašava, kaj predstavljajo punčke na tabli in v njihovem delovnem zvezku. – (59) Nato boste odkrili še drugo sliko, poimenovali, kaj je na njej, in določili začetni glas. – (61) Pri drugi nalogi pa boste poskušali ugotoviti, kateri začetni glas prevladuje, in na sredino narišite nekaj, kar se začne na ta glas. – (39) Učenci se posedejo v dva kroga pred tablo, // - prihajajo k nama, iz škatle izvlečejo eno sličico ter povedo, kaj je na sličici narisano, in skrijejo sličico pod ritko.

Takih manjkajočih vejic je lahko tudi več, če je v povedi več predmetnih odvisnikov, ki niso v prirednem odnosu.

(7) »To, kar ne smemo delati, so prepovedi, in to, kar moramo spoštovati, so zapovedi.

Da je pred začetkom **časovnega odvisnika** treba pisati vejico (SS, str. 641, SP, § 325), obravnavani študenti v glavnem vedo. Zataknilo se je »le« pri treh zgledih.

(7) »Kaj pa dogovori, ki veljajo, kadar gremo v gozd?« – (73) »Ko končate s prvo skupino besed, me pokličite. Ničesar ne lepitate preden mi ne preberete.« – (89) »/.../ Ničesar ne lepitate preden mi ne preberete.«

Bolj problematično je označevanje konca časovnega odvisnika. Ta od preostalega dela povedi pogosto (napačno) ni ločen z vejico. Napake so že v najpreprostejših, dvostavčnih konstrukcijah. Največkrat časovne odvisnike v tej skupini uvaja podredni veznik *ko*, enkrat podredni veznik *preden*.

(42) Ko sta prišla do hiše_ sta zaslišala »rom pom pom«. – (52) Ko končajo_ nekaj učencev prebere svoje izdelke. – (67) Ko učenci rešijo delovni list_ skupaj preverimo rešitve. – (80) Ko se igra konča_ se od učencev posloviva. – (68) Preden pa se začnemo igrati_ določimo pravila.

Ista veznika uvajata tudi časovne odvisnike v tro- in večstavčnih povedih.

(29) Najprej podčrtamo ime, šele ko so vsi podčrtali_ gremo na priimek itd. – (79) Ko se igra konča_ pospravimo sličice in se od učencev posloviva. – (28) Preden se lotijo branja_ preverimo_ ali učenci poznajo določene pomene besed. – (61) »Ko so vsi potniki vkrcani_ jih popeljeva do miz, ki so že označene z barvami_ in jim tako poveva_ kdo iztopi pri kateri mizi.«

Odvisni stavek predstavlja tudi **načinovni odvisnik**. V analiziranih besedilih je raba načinovnega odvisnika redka. V vseh treh primerih zvez z načinovnim odvisnikom, ki od ostalega dela povedi ni ločen z vejico, načinovni odvisnik uvaja večbesedni veznik *tako da*. Pravopisno pravilo (SP, § 329) zapoveduje, da med deli večbesednega veznika vejice ne pišemo (pišemo jo le pred večbesednim veznikom). Kadar pa razmerje med nadrednim in odvisnim stavkom lahko izrazimo tako, da prvi del prvotno večbesednega veznika prenesemo v nadredni stavek (v spodnjih zgledih je to mogoče), lahko vejico pišemo za njim. Pravopisno ustrezna zapisa vejic v spodnjih primerih sta torej ali pred večbesednim veznikom ali za prvim delom prvotno večbesednega veznika (kot je označeno spodaj).

(11) Nato učencem poveva_ da imava v rokah začarane kuverte_ v katerih so sličice. Na enem kupu so kuverte_ v katerih so sličice_o katerih bodo morali pripovedovati tako_da bodo svojim sošolcem poskušali opisati_ kaj je na tej sličici. – (17) Delo bo potekalo ali krožno tako_ da dobi vsaka skupina vse sličice in sproti podajajo informacije nama_ ali pa bo dobila vsaka skupina samo eno dogajanje in bodo poročali pred tablo. – (29) Učenci sedijo v krogu in sodelujejo tako_ da dvigajo roke in pripovedujejo o živalih na fotografijah.

Pred primerjalnim veznikom *kot* v **primerjalnem odvisniku** vejice ne pišemo, če veznik ne uvaja odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko (SP, § 330). V spodnjih primerih veznik *kot* uvaja odvisnik z izraženo osebno glagolsko obliko, zato bi pred njim morala stati vejica.

(4) Prav tako _ kot je snežak sestavljen iz delov, so tudi povedi sestavljene iz delov (besed). – (40) Nekaj učencev pozovem, da zavriskajo _ kot je zavriskal Luka v zgodbici.

Kadar nadredni (glavni) stavek obdaja **vzročni odvisnik**, mora biti vzročni odvisnik od preostalega dela povedi na obeh straneh ločen z vejico. Napačen izpust druge vejice (za vzročnim odvisnikom) se pojavi v dveh vsebinsko enakih pripravah.

(42) Peter je bil zelo vesel, ker Piki mucu ni nič naredil _ in ga nagradil s pasjimi piškoti. – (43) Peter je bil zelo vesel, ker Piki mucu ni nič naredil _ in ga nagradil s pasjimi piškoti.

Kadar pa prideta skupaj dva odvisna stavka, ki sta v prirednem razmerju, se vejica postavlja pred prvega. Pravopisno ustrezno je, da v spodnjem zgledu pred vzročnim odvisnikom ni vejice, manjka pa za koncem vzročnega odvisnika.

(1) »Učenci _ ali se še spomnite našega psa, ki je tekmoval na državnem tekmovanju in ker je bil eden izmed najspretnjših _ je stal tudi na stopničkah. /.../«

Namerni odvisnik je stavčno prislovno določilo namere h glavnemu (ali nadrednemu odvisnemu) stavku. Po njem se vprašamo z vprašalnico *čemu (s katerim namenom)* (SS, str. 644). Od preostalega dela povedi (v navedenem zgledu je pred nadrednim stavkom) ga ločimo z vejico.

(46) »Kot vidite _ se tukaj res skriva čokolada, to bo darilo za vas, ker ste se do sedaj zelo potrudili. Da se boste na koncu ure lahko posladkali _ pa sedaj še pogledjmo, kaj se skriva v darilih v delovnem zvezku.«

Pogojni odvisnik je stavčno prislovno določilo h glavnemu (ali nadrednemu odvisnemu) stavku. V analiziranem gradivu se (tisti z manjkajočo vejico) najpogosteje pojavijo pred nadrednim stavkom, od katerega bi morali biti ločeni z vejico. Vse uvaja podredni veznik *če*.

(67) Če učenci ne zapišejo vejice _ jim povem, da ko naštevamo stvari, moramo postaviti vejico. – (67) Če ostane čas _ podam navodilo, da naj rešijo 3. in 4. nalogo na strani 56. – (6) Če bo ostal čas _ učencem naročim, naj v svoj zvezek zapišejo povedi z različnimi prazniki. – (15) Če ostane kaj časa _ poda navodilo, da učenci smiselno tvorijo povedi v zvezek z danimi besednimi pari na tabli. – (47) Če ni nobene takšne besede _ jih vprašam _ ali vedo, kaj je to trgovina? – (48) Če ni nobene takšne besede _ jih vprašam _ ali vedo, kaj je to trgovina?

Da so študenti pri postavljanju vejic (žal) pogosto nedosledni, je očitno v spodnjih primerih, v katerih so nekatere pogojne odvisnike na začetku ali na koncu ločili z vejico, nekaterih pa ne.

(63) Če bo glas Z na začetku besede, /.../, če bo glas Z znotraj besede, bomo sedli na stol (na tablo pritrdim sličico) in če bo glas Z na koncu besede, bomo počepnili /.../. – (20) Natančno poslušajo besede in če ima določena beseda glas d na začetku besede, /.../ če pa beseda ne vsebuje glasu d pa dvignejo vijoličen list. – (20) Vaša naloga bo, da pozorno poslušate vsako besedo, ki jo bom povedala in če bo beseda vsebovala glas d na začetku besede, dvignete rumen list (/.../), če bo imela beseda glas d v sredini besede dvignete roza list (/.../), če bo imela beseda glas d na koncu besede dvignete oranžen list (/.../), če pa beseda ne bo imela glasu d pa dvignete vijoličen list papirja (/.../).

Manj je primerov, ko je pogojni odvisnik za nadrednim (tudi nadrednim odvisnim) stavkom. Tudi na koncu teh odvisnih stavkov bi morala stati vejica.

(40) Povem jim navodilo, da poiščejo besede, katere se začnejo na črko u, vsebujejo črko u na sredini besede ali se končajo na črko u. In da bomo vstali, če bo glas u na začetku, da bomo sedeli, če bo na sredini in da bomo počepnili, če bo na koncu besede. – (41) Sošolci medtem pozorno poslušajo in dvignejo roke v zrak, če je učenec pravilno uvrstil besedo ali pomolijo roke proti tlam, če je učenec besedo uvrstil napačno. – (11) Učence postaviva v vlogo čarovnika in jim poveva da v svoje zvezke narišejo kaj bi začarali če bi bili čarovniki in če bi imeli to moč da bi lahko čarali. – (64) Če bo glas Z na začetku besede, /.../, če bo glas Z znotraj besede, bomo sedli na stol (na tablo pritrdim sličico) in če bo glas Z na koncu besede, bomo počepnili /.../.

Drugo največjo skupino primerov izpusta vejice v stavčnih zvezah z odvisnikom (poleg skupine s predmetnimi odvisniki) predstavljajo primeri izpuščene vejice med **prilastkovim odvisnikom** in nadrednim stavkom. Študenti konca prilastkovega odvisnika od preostalega dela povedi zelo pogosto ne ločijo z vejico. Pravopisno napačno izpuščanje vejic na koncu prilastkovega odvisnika, ki ga največkrat uvaja veznik *ki*, je najti tako v enostavnih kot v zapletenejših stavčnih konstrukcijah.

(8) Rešujejo delovni list, ki sem jim ga pripravil in si ga zalepijo v zvezek. – (24) Poišči besede, ki pomenijo nasprotno in jih vpiši v oblaček! – (25) Učenec, ki ima besedo z nasprotnim pomenom dopolni domino. – (32) Sledijo navodilom in glede na glas, ki ga iščemo vstanejo ali počepnejo. – (17) Poveva jim, da punčka, ki gleda skozi okno predstavlja tisto, kar smo počeli včeraj. Punčka, ki je obrnjena proti nam pomeni danes in punčka, ki gleda proti steni pomeni tisto kar bo jutri.

Če študenti ne prepoznajo prilastkovega odvisnika niti z najbolj tipičnim veznikom (*ki*), je težko pričakovati, da bodo prepoznali primere prilastkovega odvisnika z manj tipičnimi (ali manj pogostimi) uvajalnimi vezniki (*kako*, *kjer*).

(74) Učencem povem, da je eden od načinov, kako sporočiti voščilo_ tudi razglednica in da sem jim jaz danes v razred prinesla 3 medsebojno različne razglednice oz. voščila (voščilo za poroko, Novo leto in Božič, rojstni dan). – (38) Razmišljajo, iščejo besede, kjer je glas G na koncu besede_ ter jih izgovarjajo. – (50) Po končanem delu prva skupina pritrди sličice na tablo pod kartonček, kjer je črka V na začetku besede, druga skupina pritrди sličice pod kartonček, kjer je črka V na sredini besede_ in tretja skupina pritrди sličice pod kartonček, kjer je črka V na koncu besede.

Prejšnji zgledi kažejo, da študenti pred začetek prilastkovega odvisnika zagotovo postavijo vejico, če odvisnik uvaja veznik *ki*. V primerih, ko pa prilastkov odvisnik uvaja veznik *ki* v neimenovalniških sklonih, pa pred prilastkovim odvisnikom vejice ne pišejo, čeprav bi jo morali.

(67) Na delovnih listih je naloga_ pri kateri morajo vstaviti vejice. – (67) »Vsaka skupina bo dobila listke_ na katere boste zapisali svoje odgovore. /.../« – (60) Vsaka skupina ima eno sličico_ ob kateri mora tvoriti čim več vzklčnih povedi. – (60) Učenci z znanjem na višjem nivoju dobijo sličico_ na kateri je narisana predmet (npr. torba). Njihova naloga je, da vsak zase razmisli_ kakšno vzklčno poved bi tvoril. Učenci z znanjem na nižjem nivoju pa dobijo piktograme_ ob katerih vsak zase razmisli_ katero vzklčno poved bi tvoril glede na vsebino, ki jo piktogram prikazuje. – (61) »/.../ Vsaka ima svojo lutko_ na kateri je prevozno sredstvo. /.../«

Preveč optimistično bi bilo pričakovati, da bodo pred prilastkov odvisnik znali vejico pisati v primerih, ko prilastkov odvisnik uvajajo (za študente) še bolj neobičajni vezniki, kot so *da*, *kjer* ali *kaj*.

(2) V primeru, da nam še ostane čas, učencem dam nalogo_ da opišejo katero drugo stvar, npr. Omaro. – (11) Učence postaviva v vlogo čarovnika in jim poveva_ da v svoje zvezke narišejo_ kaj bi začarali_ če bi bili čarovniki in če bi imeli to moč_ da bi lahko čarali. – (57) Razvrstite jih v dva kupčka – na en kupček zložite tiste sličice, kjer slišite glas e, na drugega pa_ kjer glas u ne slišite, torej vsiljivce.« – (79) »Rada bi si krajšala čas s kakšno igro, pa nimam ideje_ kaj bi lahko počela sama.«

V prej naštetih primerih za izpuščene vejice pred ali za prilastkovim odvisnikom so študenti vsaj prepoznali odvisnik, in pisali vejico ali na začetku ali na koncu prilastkovega odvisnika. V spodnjih zgledih pa manjka vejica tako na začetku kot na koncu prilastkovega odvisnika. V enem primeru tudi veznik *ki* (sicer pri študentih tipičen veznik za prilastkov odvisnik, in za postavljanje vejice) ni bil dovolj odločen.

(6) Medtem_ ko učenci poročajo, kako so praznike razvrščali, jih jaz lepim vnaprej pripravljene na tablo in jih razvrščam v dva stolpca – praznike_ ki izvirajo iz imen_ in ostale. – (6) Razdelim jim kuverte_ v katerih so kartončki z zapisanimi prazniki_ in jim naročim, naj jih ustrezno razvrstijo v ti dve skupini. – (11) Nato učencem poveva_ da imava v rokah začarane kuverte_ v katerih so sličice. Na enem kupu so kuverte_ v katerih so sličice_ o katerih bodo morali pripovedovati tako_ da bodo svojim sošolcem poskušali opisati_ kaj je na tej sličici. Na drugem kupu pa so kuverte_ v katerih so sličice_ in bodo morali le to pokazati brez besed in govorjenja_ samo z gibi. – (49) S: » Za vas imava pripravljeno prosojnico_ na kateri je še več stvari_ in si jih bomo sedaj skupaj pogledali in poimenovali.« (pokažem prosojnico in slike skupaj poimenujemo).

Med polstavkom in drugim delom povedi

V analiziranih učnih pripravah študentov 4. letnika so najdeni zgledi pravopisno napačnega izpusta vejice med *deležniškim* in *pridevniškim* polstavkom ter drugim delom povedi. Obe navedeni vrsti polstavkov študenti redko rabijo. Poleg redke rabe jima je skupno tudi nepoznavanje pravopisnih pravil glede postavljanja vejice.

Polstavek, katerega jedro je deležnik, moramo od drugega dela povedi ločiti z vejico (SP, § 333). Ker navedeni **deležniški polstavki** niso navadni, tj. levi prilastki, jih od preostalega besedila povedi moramo ločiti z vejico (SP, § 336).

(19) Učence vprašam_ od kod so in kako bi opisali kraj Maribor; kaj znajo povedati o njem. Na tablo sproti pišem miselni vzorec_ urejen hierarhično glede na lego mesta, gospodarstvo v mestu, znamenitosti /.../. – (63, 64) Počasnejšim učencem razdelim besede_ zapisane na kartončkih, s katerimi si lahko pomagajo pri tvorjenju prve povedi. – (89) Preberejo besede_ napisane z malimi oz. velikimi tiskanimi črkami, izrežejo okenca s prvo in drugo skupino besed, sestavijo pare in me pokličejo, da preverim_ ali je pravilno.

Isti pravopisni pravili za pisanje vejice veljata tudi pri **pridevniškem polstavku**. Navedena zgleda sta enaka, ker gre za učni pripravi z isto temo (in žal tudi z enakimi napakami).

(47) Učence pozdravim, se jim predstavim, ter postavim na mizo nakupovalne vrečke_ polne raznih stvari iz trgovine. – (48) Učence pozdravim, se jim predstavim, ter postavim na mizo nakupovalne vrečke_ polne raznih stvari iz trgovine.

Med pastavkom in drugim besedilom povedi

Dosti pogosteje kot polstavki se v analiziranem gradivu pojavljajo pastavki – najpogosteje zvalniški pastavki, precej redko pa tudi medmetni.

Zvalnike in ogovore od preostalega dela povedi po pravopisu (SP, § 342) ločimo z vejico. Študenti se tega pravopisnega pravila žal ne spomnijo več (ali pa pri pisanju niso pozorni). V pisnih učnih pripravah na nastope študenti pogosto dobesedno zapišejo, kako bodo nastop izvedli, kaj bodo povedali. Zato ne preseneča, da so v največ **zvalniških pastavkih** ogovorjeni učenci. Vejice manjkajo pred ali za zvalniškim pastavkom.

(8) Vendar pa ji je malo ponagajal tiskarski škrat in prosim vas_ učenci, da mi pomagate pri nekaterih povedih, ki jih je zapisala v pismu. – (53) »Tako_ učenci_ sedaj se bomo še malo poigrali. /.../« – (17) »Učenci_ kateri letni čas pa je sedaj?« – (60) Učenci_ postavite nekaj vprašanj Anki, kajti mene ne poslušša. – (83) Učenci_ danes bomo poslušali opis race.

Z zvalnikom pa je lahko ogovorjena tudi posamezna (pogosto poimenovana) oseba ali skupina učencev.

(21) »/.../ Tijana_ preberi nam, kaj v oblačkih piše.« – (42) Ko sta se odpravila proti domu_ je Peter zavpil: »Opa_ Špelaaa. Tebe pa že dolgo nisem videl.« – (52) Natalija: »Živijo_ Tjaša, kako si? Kaj pa imaš to?« – (5) »Ste vsi končali z delom? Sedaj bomo skupaj naloge še pregledali. X_ preberi rešitev 3. naloge, ostali preverite, če imate pravilno...« – (60) Tretja skupina_ vi pa poskusite Anko okregati. Katero ločilo ste uporabili_ ko ste se jezili na Anko?

Zgledov z **medmetnim pastavkom** je bistveno manj. V vseh najdenih zgledih vejica manjka za medmetnim pastavkom.

(5) »Dobro jutro_ učenci! Moje ime je Teja in to uro slovenskega jezika bomo preživeli skupaj.« – (17) »Joj_ Sanja, veš kje sem pa jaz bil včeraj?« – (38) B: »/.../ Joj_ kako mi kruli!« – A: »/.../ Ja_ imam jo. Kako je lepa in velika, izvoli.« – (49) S: »No_ pa poglejmo_ katere slike so na tabli. « – (61) No_ pa si poglejmo_ kaj sploh imamo na slikah in kateri so začetni glasovi. – (79) »No_ sedaj pa naj bo zadnji glas O.«

Pravopisno neustrezno dodajanje vejice⁶

Analiza obravnavanih učnih priprav študentov 4. letnika zanimivo kaže ne samo pravopisno neustrezen izpust, ampak tudi pravopisno neustrezno dodajanje vejic. Verovnikova (2003a) pojasnjuje, da gre pri odvečnih vejicah za vejice po posluhu; njihovo stavo nam veleva t. i. posluh za vejice, po drugi strani pa so takšne vejice tudi odraz nepoznavanja skladenjskih in pravopisnih pravil.

6

Toporišič (2007) piše o nadvejicah, to je vejicah, ki so v besedilu odveč.

Med stavčnimi enakovrednimi deli

Skoraj neverjetno je, da študenti postavljajo vejice tudi med deli **vezalnega priredja** (ali vezalnih prirednih odvisnikov), in to pred vezalnima veznikoma *in in ter* (!). Za takšne pravopisne spodrsaljaje ni opravičila. To se preprosto ne bi smelo dogajati. Pred prirednima vezalnima veznikoma *in in ter* vejice namreč ne pišemo (SP, § 316–317).

(47) Učence pozdravim, se jim predstavim_z ter postavim na mizo nakupovalne vrečke_z polne raznih stvari iz trgovine. – (15) Za vsako dano besedo učencem prebere povedi_z ter jim na dane povedi postavi vprašanje. – (39) »Da pa ne bomo vedno enako izgovarjali besede, se bomo zdaj potrudili_z in bomo vsak svojo besedo povedali po robotsko. /.../« – (67) »Sedaj pa naj eden iz skupine pride pred tablo_z ter prebere, kakšno poved ste tvorili.«. (7) Učencem naročim, naj pripravijo delovne zvezke_z in poiščejo strani 19 in 20, kjer je zapisan naslov Prepoved, opozorilo, zapoved. – (7) S pomočjo učitelja povedo, kaj že vedo o opozorilih_z in kje se z njimi srečamo.

Podobno pravopisno neustrezno je dodana vejica v **ločnem priredju** pred veznikoma *ali in oziroma* (SP, §316, 319).

(81) Z učenci še povemo nekaj besed, ki imajo črko R na sredini, začetku, na koncu_z ali pa vsebujejo več črk R. – (5) »/.../ Ste tudi vi že kdaj prejeli kakšno pismo_z ali pa kakšnega poslali prijateljem? /.../« – (6) Ali še kdo praznuje Prešernov dan_z ali je to samo naš, slovenski državni praznik? – (14) Učenci izberejo sami ali bodo s pantomimo oponašali živali_z ali bodo predmete, rastline opisali. – (45) Slabši učenci imajo v pomoč kartončke, na katerih so predlogi_z oz. njihova povezava.

Za posameznim stavčnim členom

Študenti vejico pogosto pravopisno napačno pišejo za posameznimi stavčnimi členi, to je za: 1. osebkom, 2. predmetom ali 3. prislovnim določilom (časa). Verovnikova (2003b) kot razlog za takšno rabo navaja možno pretvorbo v odvisnik, ki seveda vsebuje povedek in torej zahteva vejico, pa tudi zaradi posluha, saj ob koncu teh stavčnih členov v govoru naredimo rahel premor.

1. (15) Eno jabolko na dan_z prežene bolezen vstran. – (22) Učenci_z razumejo navodila ter jim sledijo.

2. (74) Gre za to, da ljudem okoli sebe_z zaželimo nekaj iz srca, ker jih imamo radi. – (64) Okence s črko Z_z naj pobarvajo z rumeno barvo. – (83) Za začetek boste reševali uganke. S pomočjo rešitev štirih ugan_z pa bomo prišli do rešitve križanke. – (46) »Vsaka skupina dobi list, na katerem so sličice_z in še eno kuverto s sličicami. K tistim sličicam na listu_z poiščite pare iz kuverte.«

3. (7) Po odkritju vseh piktogramov_z se o njih pogovorimo_z in jih razdelimo glede na to, ali nam kaj prepovedujejo, nas na kaj opozarjajo, ali nam kaj zapovedujejo. – (26) Po končani nalogi iz delovnega zvezka_z jim postavim še nekaj vprašanj in se o tem pogovarjamo. – (79) Danes_z sva vam midve prinesli prav poseben spomin, imenuje se Spomin zadnji glas. – (28) Pred tem_z pa si učenci preberejo nekaj o labradorcu in o nemškem ovčarju.

Pred posameznim stavčnim členom

V enem primeru je vejica neustrezno dodana pred desnim prilastkom.

(14) Gabrijela (čarovnica) učencem pove, da je po nerodnosti izbrisala vzorce, v njeni čarovniški knjigi.

Pred primerjalnim veznikom kot

Vejice pred primerjalnim veznikom *kot* ne pišemo, če veznik ne uvaja odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko (SP, § 330). V navedenem zgledu ne gre za stavčni *kot*, zato vejice pred njim ne pišemo (Toporišič, 2007).

(11) Na tablo projecirava list, na katerem so enaki vzorci_z kot v DZ. – (61) Pri prvi nalogi povežite sličice, ki se začnejo na isti glas_z kot slika na sredini.

Pred končnimi tremi pikami

Tri pike kot končno ločilo zaznamujejo nedokončano misel (SP, § 401) ali nadaljevanje naštevanja, zato vejica pred tem ločilom ni ustrezna.

(37) Ostale besede so npr. še: rog, plug, sneg, zlog, pobeg, smog, poteg, polog_z ... – (37) Ostale besede so še npr.: jogurt, žoga, ogrlica, ograja, regrad, noga_z ... – (61) Tako, prispeli smo na cilj, zato pri tej mizi iztopijo vsi, ki imate imena napisana na rdečih kartončkih, tukaj tisti z modrimi kartončki...

Med deli večbesednega veznika

Med deli večbesednega veznika vejice ne pišemo. Taki večbesedni vezniki so npr. *namesto da*, *potem ko*, *vtem ko*, *s tem da* (SP, § 329).

(18) S tem_z ko sproti ponavljamo in obnavljamo besedilo, sproti ustno odgovarjamo na vprašanja, ki so v 4. nalogi.

Za pozdravi

Podpisi v dopisih po Slovenskem pravopisu (§ 240) navadno nimajo niti vejice niti končnega ločila.

(77, 78) Dragi Blaž! // Včeraj smo igrali nogometno tekmo proti sošolcem iz b razreda. Prišli so vsi starši in so glasno navijali. Dal sem dva gola. // Lepo te pozdravlja_z // Miha. – (77, 78) Draga Maja! // Včeraj sem si ogledala baletno predstavo. Baletke so imele čudovite kostume. Plesalci so jih dvigali visoko v nebo. // Lepo te pozdravlja_z // Tina.

Zaključek

V uvodu je bilo omenjeno, da Toporišič (1997) vejico uvršča med ločila nižje pismenosti. Analiza (s pravopisnega vidika) učnih priprav študentov 4. letnika razrednega pouka žal kaže na zelo nizko pravopisno pismenost obravnavanih študentov. Obravnavani študenti so pravopisna pravila glede pisave vejice usvajali v 1. letniku študija pri predmetu Slovenski jezik 1. Ker sem večini teh študentov pravopisno znanje pri vajah posredovala sama, lahko z gotovostjo trdim, da nobeno pravopisno pravilo v zvezi s pisanjem oz. nepisanjem vejice, ki ga v pisanju učnih priprav niso upoštevali, ne bi smelo biti problem. Kje je torej »vzrok« tolikšne pravopisne »nepismenosti« študentov? Naj se zamislim najprej pri sebi? Morda, vendar krivdo prevzamem samo v tem, da mi, žal, očitno ni uspelo, da bi jim pravopis (tj. pravopisna pravila) ustrezno približala v tolikšni meri, »da bi jim zlezel pod kožo«. To so moje besede, vsako leto, vsaki generaciji jih ponavljam, želim in si na vso moč prizadevam, da bi mi enkrat pa vendarle uspelo ... Da bi bili rezultati vidni tudi po pisanju kolokvija in po opravljenem izpitu. Toda kot povsod drugod je tudi pri tem želja s samo ene strani bistveno premalo. Žal iz generacije v generacijo opažam, da študenti prihajajo z vedno manj pravopisnega in slovničnega znanja. Skoraj brez izjeme iz leta v leto na fakulteti pravopisno znanje, žal, začnemo usvajati tam, kjer so nekoč že bili – pri osnovah. O vzrokih ali krivdi mojih »predhodnikov« (učiteljev v osnovni in profesorjev v srednji šoli) ne morem razpravljati. Dejstvo pa je, da tudi njim ni uspelo, da bi učencem pravopis in pravopisna pravila »vcepili« do take mere, da bi postal del njih, nekaj, na kar se ne misli samo v določeni situaciji. In tukaj je verjetno srž pravopisne »nepismenosti« (ali slabe pismenosti) naših (in zagotovo tudi drugih) študentov – ugotavljam namreč, da študenti »pravopis« obravnavajo oz. dojemajo kot eno od poglavij ali tem učnega procesa. Dokler se »govori« o pravopisu (dokler pri urah obravnavamo »pravopis«), so pozorni na pravopisne napake oziroma na pravopisno ustreznost. Kakor hitro pa preidemo na drugo snov, pa pozornost na pravopisno ustreznost zbledi. Prepričana sem, da če bi istim študentom dala njihove učne priprave in jim rekla, naj jih pravopisno popravijo, bi našli marsikatero pravopisno napako. Ampak samo zato, ker bi »mislili na

pravopis«. Ko pa sami pišejo, pa so žal pozorni bolj na druge (vsebinske) poudarke. In spet smo na začetku: če bi komur koli uspelo, da bi učencem oz. študentom »pravopis« približal v tolikšni meri, da bi postal del njih, del njihovega splošnega znanja, nekaj, kar je samo po sebi umevno, bi bila situacija s pravopisnega vidika bistveno boljša. Tako pa se žal zgodi, da študenti ne ločijo glavnega in odvisnega stavka (posledično tudi vejice ne znajo postaviti), pristavki, polstavki in pastavki pa so že skoraj »misija nemogoče«. Toda ti študenti bodo kmalu v vlogi učitelja, ki »bi moral biti sposoben predstaviti slovnico ne kot zbirko dolgočasnih pravil, ki se jih je treba »napiflati«, ampak kot pravila, ki jih potrebujemo, če hočemo uspešno komunicirati« (Kalin Golob, 1994, str. 34). Kako pa naj to znajo posredovati učencem, če sami nimajo dovolj tega znanja? Kunst Gnamuševa (1992) poudarja, da »spoštovanje teh pravil omogoča pravilno izražanje v knjižnem jeziku« (str. 55). Če jezikovno kulturo v ožjem pomenu pojmuje kot »dobro ali slabo rabo jezika, (ne)upoštevanje slovnčnih, pravopisnih, pravorečnih in sporočanjških pravil« (Kalin Golob, 1995, str. 64), sem po opravljeni analizi pisnih učnih priprav (in to za predmet slovenščina!) upravičeno zaskrbljena glede jezikovne kulture študentov razrednega pouka. Preveč pogosto namreč ne upoštevajo in ne uresničujejo pravopisnih pravil glede rabe vejic. Kako bodo kot učitelji otrokom skušali privzgojiti pozitiven odnos do maternega jezika kot tudi do njegove skladnje in pravopisa? Ali jim bo uspelo uresničiti Žagarjev (2002) pogled na učitelja, ki »mora biti pri popravljanju nalog potrpežljiv, občutljiv za pravopisne težave učencev in iznajdljiv pri usmerjanju učencev od napačnega k pravilnemu« (str. 159)? Precej se bodo morali še izpopolnjevati, a ne zadostuje, da se naučijo pravil o stavi vejice, »potrebne so vaje v rabi vejice, a tudi hotenje, da spoštujemo pravopisno normo« (Kunst Gnamuš, 1992, str. 5). Spoštovati pravopisno normo in nanjo opozarjati, pa ne gre zgolj pri pouku Slovenskega jezika. To bi morala biti norma prav pri vseh predmetih in na vseh področjih (tudi izven šole oziroma fakultete). Če se o pravopisu in pravopisnih pravilih pri študiju razrednega pouka, npr., izrecno govori le en semester in še to le eno uro na teden, rezultati pač ne morejo biti vrhunski (če upoštevamo še, kakšna je stopnja pravopisnega znanja, s katerim študenti pridejo na fakulteto). Zato je nujno potrebna še želja študentov, da tudi (in predvsem) sami nekaj naredijo v tej smeri.

VIRI IN LITERATURA

Dobrovoljc, H. (2004). *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.

Kalin Golob, M. (1994). Sodobni pogledi na ogroženost slovenščine. *Javnost*, 1 (3), 23–37.

Kalin Golob, M. (1995). Slovenski knjižni jezik na Fakulteti za družbene vede. V F. Novak in Z. Jan (ur.), *Strokovno posvetovanje slavistov*. Ljubljana, 12.–14. 10. 1995 (str. 62–66). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Kalin Golob, M. (2001). *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.

Kunst Gnamuš, O. (1992). *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: DZS.

Toporišič, J. (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Toporišič, J. (1997). *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor: Založba Obzorja.

Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Toporišič, J. idr. (2001). *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU.

Toporišič, J. (2007). *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.

Učne priprave študentov 4. letnika razrednega pouka pri predmetu Didaktika slovenskega jezika (2009/10).

Verovnik, T. (2003a). Vejica premalo, vejica preveč (1). *Pravna praksa*, 22 (21), 31.

Verovnik, T. (2003b). Vejica premalo, vejica preveč (2). *Pravna praksa*, 22 (22/23), 51.

Žagar, F. (2002). Poprava. V M. Jesenšek (ur.), *Nacionalno, regionalno, provincialno. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 13*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.